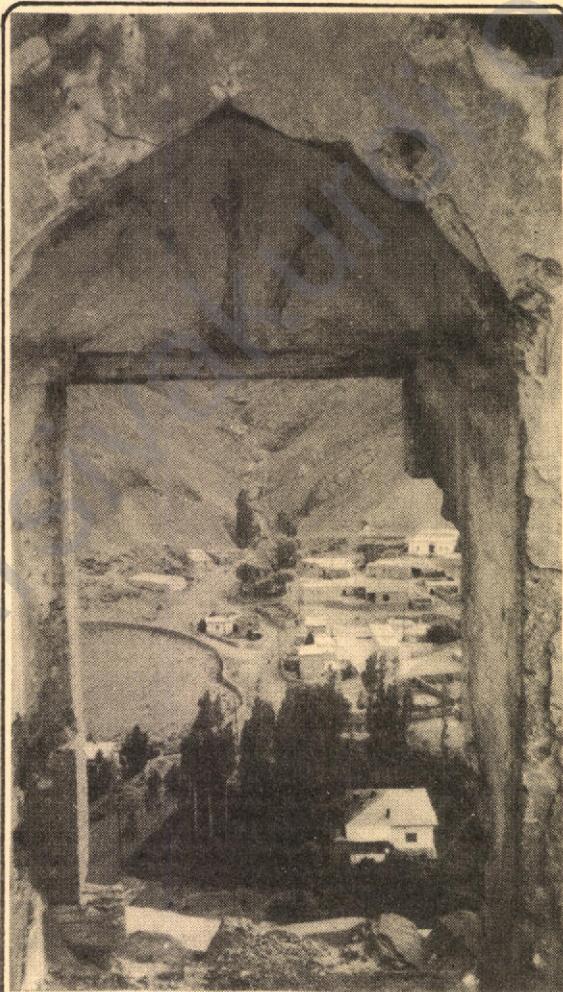

AYRE

P E S E R O K E P
Z I W A N İ

ISSN 0283-2240

Welatra...

Foto: Heida NERGER

Amor: 14

Payizo Peyên 1987

AYRE

P E S E R O K E
Z I W A N I

Ser: 1987

Amor: 14

Redaktör: c/o Ebubekir Pamukcu

Edres: c/o Pamukcu
Idholmsvägen 143 tr 1 127 47 SKÄRHOLMEN

Postgirokonto: 492 79 06 - 0

AYRE • SPRÅKTIDSKRIFT • År: 1987 • Nr. 14 •

Ansvarig utgivare och redaktör: Ebubekir

Pamukcu • Adress: c/o Pamukcu. Idholmsvägen

143 tr 1 127 47 SKÄRHOLMEN •

Postgirokonto: 492 79 06 - 0

Författares Bokmaskin

T E Y E S T E Y

Raya Roğnberey. E. Pamukcu	1
Zu Wesiqayê.	3
Nameyê Ma.	4
Dikillki'di Nameyê Wextan.	4
Çemçeque Paşa. Ar. Peter Lerch	5
Singiya Tas. Ar. Zelal	6
Hazreti Sileyman u Qerteliya. Ar. O. Mann	7
Küşat. E. Pamukcu	8
Lu Wu Zereziya. Ar. M.Cermug	9
Cengê İbrahim Paşa wu Hafiz Paşa'y. Ar. A.V.Ie Coq	9
Diyarbekir. Ardwan	10
Qeqê Ma. A. Dilér	11
Welatê Ma. Rayber	11
Kene Saye. Usxan	12
Seweta Na Welati. Usxan	12
Dersim Na Adiri Feka. K.Berz	13
Zonê Ma. Hese	16
Zonê Ma. Hese	17
Welat Welat. S.Qaji	18
Hewa Xelil Begê Pêma. Vt. Z.Qiz	20
Pir Sultan Avdal, Neka Dimilkî'di	21
Lawîkê Pir Sultan'i. Zilfi	22
Suka Rizay. A. Duran	23
Di Reportaji.	27

RAYA RONŞBEREY

Ebubekir PAMUKCU

Dinyadi babet babet kari estê. Tayn kari estê, bañdê mekteban kewnê kesi dest. Tayn estê, gerek merdim qandê ci bigirweyo. Merdim kardê xodi girweyeno, beno wayfrê kardê xo. Yanê kardê xodi karê xo gêno xo dest. Tayn kari zi estê, gerek merdim şiro zeweri het bigirweyo ki bibo wayfrê ci. Yanê merdim şiro mekteb zi, girwedê xodi bigirweyo zi, zewnay het bixe-betiyo zi, peynidi kar karo.

Iavrê ze ki ma cordi zi va, kari babet babesiyê. Zaf cihstana merdim seno tesnifê ci bikero... Mesela karê hewli estê, xirabi estê; karê rasti estê, qewti estê; karê weşi estê, tamsali estê; eüb... No hesab merdim seno kerandê rihatana dest pa kero wu hetê karandê getinana zu listayê vi-razo. Ew e ki merdim wina, no hesab zu listayê virazo, maddo bivinim ki roşnberey en cêrdê listadi ca gêna. Yanê karan miyandi en getini ci roşnbereya.

Roşnberey çicirê getina? Roşnberey getina, qim ki roşnbereydi bê girwayışı zew tilsimê, him zi tilsimêdo gird esto. Nê tilsimi merdim ne seno hêgadi bivin, ne zi mektebandê berzandi. Merdim nêseno cayêdi biherino zi. No tilsimo isani zeredi. İste coka roşnberey getina ew herg kesi dest zi nê-kewna.

Merdim hêgadi çend seri bigirweyo, beno zew citêrêdo erbat. Yan zi şiro zew asingeri het çend seri bigirweyo, beno zew asinger. E ki merdim şiro mektebdê misnayoxan, beno misnayox; e ki şiro mektebdê toxtoran, beno tox-tor. Yanê e ki merdim xint yan zi gêz niyo, ew imkanê ci zi estêse, çicî wazenose seno winibo.

Iavrê roşnberey wini niya. Merdim xint zi nêbo, gêz zi nêbo, pêro imkanê ci zi bibê, e ki merdimi zeredi o cewher çiniyo, merdim nêseno roşnberebo. Roşnberey nê hêgadi beran miyandi nimitiya, ne zi Üniversiteyandi perandê kitabandê girdan miyandi... Piyê ay mezgê isaniyo, maya ci zi zeriya i-sani. Qı miña! ki mezg u zeriya isani rayde rast sero zewziyênê, wexto roşnberey yena dinya. Zewmbi, cara mikunê ci çiniyo.

Roşnberey zew karêno, zu meslegêna. Wistayê na mesleg zi roşnero... Roşnberey, sifitiya ci merdimo zanayeyo, yanê ey mezgê xo ilma warikerdo. Qim ki bê zanayış, dinyay kesi zi teng beno. Meslan verc taflilê kesi têfil benê. Ew raya ki roşndê nê taflilan virazyena, a ray kokra çewt sera.

Lavrê tenye zaf kitabı wendisa, zaf mektebi qedinayışa, yanê zaf qı misayısa zi merdim nêseno roşnberebo. Merdim gerek camêrdo zi. Ters u roşnbereya nêsenê bêrê pê het. Qim ki e ki merdim tersanokbo, raya rast bivino zi nê-wetano na rayer vazo. Eyê ki cira pêtî, o tim weynenc inan fek. Qimê ciyo tim inandı. E ki   qimanê xo tarikerê, o a siât vengê xo birneno, yan zi zey inan qisey keno. Yanê o cara nêseno ilmi ze rayber xo verdi rono. O cara nêseno  ilaya ilmi bigiro xo dest u roşnida aydi şiro. Qim ki poxda tersira ey zew wesarê kerdo xo mil u wesarê xo dayo sari desta. Ez sekera zanayışê winayêni!..

Ma vazim ki merdim him zanayeyo, him zi camêrdo, yanê ge tevayra nêterse-no. No zi bes niyo qandê roşnberey. Herg merdimo zanaye wu camêrd zi nê-

seno roşnberbo. Ma vezim merdimo qe tevayra nêterseno. Xingêra xo gêno wu kewno vergan miyan. Yan zi çiwey xo anceno wu bê seteb xo çeskno meydan.. No merdim belki camérdo, la roşnber niyo. Camérdeya roşnberi zu camérde-yêda winayin niya. A camérdeydi dirustey zi esta, ew qandê coy zaf erciya-ya.

Etyara mayê yanê zewna xisusiyetdê roşnberey: dirustey... E, merdimo ki dirust niyo, o zanayeto zi, camérdbô zi nêseno roşnberbo. Dirusteyra qes-tê ma çiqiyo? Siftiya ci zew roşnber nêseno xo bi xorê zuri bikerc. Ezo vana "xo bi xorê", çim ki en mühimê ci noyo. Merdimdô siftiya ci xo bi xorê rastay vazo, yanê xo bi xo nêxapeyno, ki diha dîma biso sarirê rastay vazo. E ki zew merdimo pizedê xodi babetê, fekdê xodi babetê qisey keno, o merdim nêseno roşnberbo.

E, çiyo ki mayêzanê, belki vatışdê cidi tayn riski estê. Belki heqdê madi qe rind nêbenc. Belki tayni marê lengi çinenê. Belki ma kisenê zi. Lav-rê peyniya ci seni benose wa bîbo, gerek ma tim rastay vezim. E ki ma rastay nêvazim, ma him xo him zi xelqê xo xapeynenê. Poxda di hirê çepikan u di hirê afferiman xelqi xapeynayış karê roşnberan niyo. Sayedê na oportî-nistey xelq ewro belki kesi vero çepiki cineno, lavrê o xelqdo mest zi ma-re lengi bigino. Yeqinê simabo, heta neka, tim u tim tarixdi no wina bi, nocyâ tepiya zi odo winabo.

Tenya mendisra zi metersê! E, herg kes qayilo zaf embazê ci bîbê, çorsmey ci herabo, zaf isanana merhebaya ci bîbo, sêb... Roşnber zi zew isano. O zi tenya mendisra hes nêkno. Lavrê poxda nê sebebi zi rayda xora nêagey-reno.

Ma vezim ki sima zu Üniwersiteyêdi, zew cemadî, yan zi zu politik here-keti miyandi zew merdimêdo erciyayeyê. Zew qeriyerêdê sima esto. Herg keso sima sinenc. İste no weziyetdi zi simado siftiya ci goşdareya vengdê xo bikerê. E ki sima cayêdi zu çewteyê vinenê, simado a çewtey vezê wu rasta-ya ci bimîsnê. E ki sima wina nêkerê, sima poxda qeriyerêdê xo wijdiyanê xo mañkum kenê. Sima bizanê, no qı girwêyêdo çewto!. Simadê semedê qeri-yeri politîqa dîma nêvezdê. Simadê taħħilandê xocya rasa rastay bîvinê wu politîqa zi xo dîma biancê. E ki sima wina nêkerê, mest tarixdo simara mutlaq hessab perskero. Nay xo vira mekerê.

Zu kelimayê este: qeybet. Dimilki'di kelimaya "qeybet" ziwanî miyandi es-ta. Yanê zu kelimayêda virasti niya. Qandê coy rayda merfolojidi taħħilîc ci teneyê çetîro. Lavrê ezo ezbete ci sinasnenâ. Tersankey, ècizey, zur-kerey, têfiley, mreziney, pêro ezbetda qaybetirayê. Qeybet zi na ezbet miyandi zew lolikêno.

O wini zew lolikêno ki kanci ganikewo, ê gani keno ze pirozin. Zew gano lolikin cara nêseno guni wu laymra bireyo. Wina wina, rozê yena, o gan helsêno wu erzêno zew siloy ser. Qandê coy qeybetira tim duri vinderê.

E ki idayêda sima esta, e ki sima qayile roşnberê xelqdê xobê, nê loliki-ra duri vinderê. E ki qüncandê qahwexanandi, rayan sero sima rastê ci yenê, sereyê ci bipiloxnê. Sereyê ci bipiloxnê ki herunda ey wa qiseyê rasti bi-vaziyê wu mişoreyê meslan wa roşneyda rastaydi bîbo.

Welhasil, roşnberey karêdo zaf, zaf çetîro. Sima ki finê xorê na mesleg weçinê, gerek sima zanayebê, gerek sima camérdbê, dirustbê. Gerek sima qey-betra biremê. Yanê embazêno, roşnberey wini meslegdêda riħat niya. Raya roşnberi wini tim duz u asfalteni zi nêbena. Raya roşnberi zaf duri wu be-layêna. Na ray sero telli estê, gal u kemeri estê. Na ray sero mar u mila-wini estê. Na ray sero veysaney zi esta, vinibiyayış zi esto, merg zi es-to. Yanê embazêno, na ray rayêda çetîro. E ki sima rcşnberê zew xelqiye, gerek sima na rayer heme qidê ciya, zey lillki bîvinê wu għandek metinana na ray serc cayê xo bigirê.

ZU WESI QAYÊ *

Derbara Zimanê Kurdi de

Dr. K.A.Bedirxan

Lêhûrnêrîna ziman û çandê kurdi, yekitiya netewê wî der-iixe ronahivê. Kurdi, teve koma zimanê Bakur-Rojavayê Iranî dibê. Sê tun kurdi henin:

A- Kurmancî: Ji 2/3 yi Kurdan bi vî zaravayı dipeyivin.

- a) Kurdên Bakur (Turkiye)
- b) Kurdên li Azerbeycan (Iran)
- c) Kurdên li Sovyetistana
- d) Kurdên li Iraq ên Musul û Hewlêr
- e) Kurdên li Suriyê

B- Soranî: Zaravayê ku li Nîvro tê pe-yiyîn.

- a) Kurdên Iraqê li Silêmani (Kakar, Zanganeban û Bajilan)
- b) Kurdên Iranê li Kermanşah û Mebabat

C- Lorî-Feyli: Zaravakî li Soranî cê ye. Lorî û Baxtiyarî vî zaravavî dipeyivin.

Elifbaya Kurdi

A B C Ç D E Ê F G H İ İ J K L M N O P Q R S Ş T U Ü V
a b c ç d e ê f g h i î j k l m n o p q r s ş t u ü v
W X Y Z
w x y z

Elifbaya kurdi 31 tip in, 23 bêdeng (konsonant) û 8 ji dengdar in (vokal).

Dümahîk di hêjmar 2 de.

Bajarêن Kurdistan

HAYAT
Ansîklopediya T
Wergervan,

Civê wî

* bi Si..

(*) Ma no nuște ÇİYA'ra giroto. (ÇİYA, Jimar I. Sayı: 1
Gelerân (November), 1965)

NAM EYÊ MA

<u>KEYNEKİ</u>	<u>LAZEKİ</u>
Altun	Adır
Aşmi	Ardwan
Besê	Asin
Besima	Ayib
Bewren	Camêrdi
Dersima	Cêren
Gül	Cimha
Gûldan	Dersim
Xampul	Emirali
Xanım	Hemedi
Xasek	Xalit
Katun	Xidir
Xej	Kendal
Xezal	Mih
Xime	Rayber
Hewa	Rosnber
İmş	Roz
İmxan	Sebri
Kewê	Sefer
Kitawin	Serbest
Korca	Serdar
Mircan	Seydwân
Pîts	Seyid Riza
Rindê	Sêx Said
Rozda	Sibhi
Siltan	Sihid
Tiji	Uskan
Werdeg	Wisib
Verçem	Viro
Yêmose	Virşik
Zel	Zifqar
Zelal	Zilfi
Zêrin	Zilkif
Zilfi	Arbesir
Zinê	Elişen
Esli	Elişer

DIMILKİ'DI

NAM EYÊ

WEXTAN

MEWSİMİ

Zimistan

Wusar

Amnan

Payız

AŞMI

Çile

Sebat

Awdar

Nisan

Gülen

Heziran

Temuz

Axiüstos

Eylul

Payizo Verên

Payizo Peyên

Kanun

ROZİ

Şeme

Dişeme

Sêşeme

Çiħarşeme

Panzşeme

Yêne

Payâne

ÇEMÇEQU PAŞA

Arêdayox: Peter LERCH

Vatox: HESEN

Cayê vatîsi: Palu (Istanûk, Roslawl'di qedbiya.)

Wext: 1858

Cayê bi, çinêbi, yaw Alâh bi, yaw arewançi bi. Arîş tañnaynê. Rocekê berê ari qafelna, şî keye. Sawe keyera kawt. Sebah werişt, ame areye. Awna ke ardi mesahidi çinê; aya sawe newete pawute. Awna ke miyane sawe yaw lu ame zere, şî mesahe, ardi werdi. Arewançi werişt, yaw çuwa girawte, day luwera; erziya lue tepiste.

Lue berna. Lue va ke arewançira:

"Ti mi verade, ez torê keynay paşade Misir'i wazena."

Arewançi va ke:

"Ez yaw merdümö arewançiya, ti mirê çitaw keynay paşadê Misri wazena?"

Luwe va ke:

"Ti mi mekse, ez torê wazena. E ke mi nêwayête keynay paşay Misri, ti neverade."

Arewançi va ke:

"Ti mirê suwand buwane."

Luwe arewançirê suwand wend. Arewançi lûwe veraday.

Luwe weriste, şie Misr. Şî paşay Misri hêt, temene kerd.

Paşay Misri va ke luera:

"Derdê to çiyo, mirê vace?"

Lue va ke:

"Efendim, izmê mi bide, ez torê vaca."

Paşay Misri izmê lue da. Lue va ke:

"Efendim, veyve Çemçeque Paşa'y ame, keynay to wazeno xorê. Yew tuwergê varay, laser ame. Panc sey espari Çemçeque Paşa'y bi, pêro laseri berd, estorê çine, pêro laseri berdi. Mi yaw kere tepist, pa venerta. Ez awnya yaw dest ame gina mi linge. Mi enoe dest tepist. Awkera veciya teber. Çemçeque Paşa erze xoe mi wica verda wu ez ameya."

Paşay Misri va ke:

"Espir wa wenisê, wa todî bêrê, mirê Çemçeque Paşa'y biyarê. Enoe çâ wejiru, mi namey Çemçeque Paşa'y neşnawuto."

Lue va ke:

"Efendim, yaw qatê kîncan bîdi mi, ez bena Çemçaqu Paşarê, wa peragu; heta di roci eskerê xo mevece selam lexey. Heta Çemçeque Paşa bêro tiya, ez torê xabere ana."

Paşay Misri yaw qatê kîncan da lue. Lue kinci girawti, ageyray, şî arewançi het.

Lue arewançira va ke:

"Mi torê keynay paşadê Misri wayste. Warze, so hemam. Xo bîsu, temizke. Bê enoe qatê kîncan perage, ma sêri paşadê Misri hêt."

Arwançi werişt, şî hemam. Xo temiz kerd. Sere xo tayst, riyê xo tayst, ame kinci girawti para. Lue kawte ver. Şî kenarê Misri. Wica roniştı. Lue şie xabere day paşay Misri.

Paşara va ke:

"Çemçeque Paşa ame, yaw fintoye rind bide, ez bena Çemçeque Paşayrê wa weniso. Eskeri vece selam lexey."

Pasay Misri yaw fintoye day lue, hirê qabasi luede raykerdi. Çemçequ Paşa amey Misr. Eskerf paşay Misri vecaw selam lexey. Arwançi nêzano selam bido. Eskeri kamek va, "Enoe delu, enoe delu..." Kamek va, "Enoe paşa nu..." Kamek va, "Enoe arwançıyo..."

Iue akeyray cigeray eskerira va ke:

"Germo, aqil Çemçequ Paşa'y serede çino."

Çemçequ Paşaberd qonaxê Misri. Fintora amey war. Iue destê ye tepişt, berd qonaxu zere.

Va ke paşay Misri:

"Yaw asme aqil nino eniey sere."

Paşay Misri va ke:

"Berê wade, cay cey rakê. Wa raku."

Iue berd wade Çemçequ Paşa ca rakerd... Çemçequ Paşa tersa.

Iue va ke:

"Teres, meters! So, te raku!"

Arewançi va ke luera:

"Pasay Misri nekay yeno, serey mi tera keno."

Lue va ke:

"Meters, ez nêverdana. Aqli vinde, paşay Misri nekay ame zere, warze, law lîngera."

Çamçequ Paşa'y va ke luera:

"Nekay paşay Misri yeno mi kışeno."

Lue va ke:

"Warze, ez torê awke kena mesine. So desmac bîgi, bê zere nemac bike."

Arewançi va ke luera:

"Mirê awke biyare, ez şona desmac."

Iue werist, şie awke arde, day arewançi. Arewançi werist, şî desmac. Şî pey sara, desmac bigiro, nêzana rayer kancaw... Iue pawut, arwançi nau-me. Iue si geray, arewançi di, ginao èro, merdo.

Iue amey, pasay Misri va ke:

"Çemçequ Paşa su desmac, nêzana sebiyo, ginao èro, merdo."

Paşay Misri va ke:

"Şirê biyarê!"

Şî, ard, sit, wedert.

SINGIYA TAS

Arşdayox: Z E L A L

Cayê vatisi: Dormareyê Çermug u Sewreg.

(Mersel, Almanya'ya Federal'di
qeydbiya.)

Wext: 1987

Rozê ju dewê bêna. Na dewdi ju keynayê bêna. Na tim çapit mapit pêşena, xo pizera. Herg kes vano qay qeqê nay esto. Heybiki braciniya ci Haldibêna, nayrê zi wîni wêş yeno, vana, "Hele e zi pizsey xo girikera."

Rozê weymena nêben, tasê gêna, grêdana xo pizeya, sahra xo zi sero grêdana.

Dîha herg kes vano, "Temam, rasta, qeqê nay esto."

Eray ci vano, "Edo to bikishi... Edo to beri gema bikishi."

Waya ci vano, "Nâ! Will tevayê mi çinioyo. Tasa, mi xorê wîni kerda xo pize. Yê niyazîk wîni qeqê ci esto, meska ci masayıya, mirê wîni weşo, mi zi tasek grêdaya xo pizeya."

Na sahra xo akena. Tas günena èro, vana "Sing!".

Eray ci vano, "Tasa to şingise, ha pirbi ha vengbi... Edo to bikishi!"

HAZRETİ SILEYMAN U QERTELİYA

Arêdayox: Oskar MANN
Cayê vatişî: Kor
Wext: 1906

Hazreti Sileyman rocek teyri ardi pê sero, cîra persa, va:
"Şimara kami zof ûmir kerdö?"
Teyran va:
"Qelây Guni'd ju qertel esto, zof àmr kerd."
Hazreti Sileyman'i teyrana va:
"Şorên, biyarêن!"
Ju teyr si qerteli het, va:
"Hazreti Sileyman venda to dano."
Qertel ame:
Hazreti Sileyman cîra perskerd, va:
"Tu çend àmr kerdö?"
Qerteli va:
"Mi hirê sey ser àmr kerdö."
Hazreti Sileyman'i va:
"To pilêr ço esto?"
Va:
"Qelây Xêber'idi ju qertel esto, zof àmr kerdö."
Hazreti Sileyman'i va:
"So, eyi qerteli biya!"
Qertel si, ard.
Hazreti Sileyman'i cîra perskerd, va:
"Tu çand èmr kerdö?"
Va:
"Çer sey seri mi àmr kerdö."
Hazreti Sileyman'i va:
"To dinyad çi diyo?"
Qerteli va:
"Rojek ez biya berz. Dinya mi verd bi andi ju hak. Ez awnaya, ortey den-
gizi sîpid qik bereqiyenno. Ezo cord ameya war. Ez onyaya, ju koşka. Ez şî-
ya, ser nişta. Ez onyaya, koşkra ju kereyay zerdraya, ju kereyay simraya.
Mi di, ju mordimi pir ame teber. Mirê ju deve ard, na ro. Mi werd, ez ame-
ya... Ez di sey ser vinerta, hanci şiya. Koşk ser nişta. Mi di, laci ay
mordimi ame teber. Mirî ju bize ard, na ro. Mi werd, ez ameyaya... Se ser
şî, ez hanci şiya, seri koşka nişta. Mi di, torni sy mordim ame teber. Ju
tifeng hau destidö. Art, mi bikiso. Ez remaya... Mi andi çi dînyara di.
Lezzeti insəni çinyo..."

KÜSAT

Ebubekir PAMUKCU

ZEW EWREN'Ê BI, QÜLBEY CI BETON MISTFA' BI...

Vanê rozê Ewren şıyo Mardin. Ewza tijida amnani bındı, dewijanê wesfanê Beton Mistfa'y* keno. Dî sihati, hirê sihati... Peynidî Ewren perskeno:

"Atatirk'ın boyi ne kedardê, kim biliyor?"

Zew dewizê hema vengê xo keno berz:

"165, paşam!"

Ewren şâşeno:

"He wellah, doxri soyledin. Olan sen nasıl bildin?"

Dewiz destê xo beno qırda xo wu ciwab dano:

"Wellah aña burama geldi paşam!"

Vanê rozê Dimiliyan sere hewadayo. Eskerê Tırki sekordo nêsayo Dimiliyan baskero... Soyindi Ewren niseno astorda xo wu şino welaştê Dimiliyan ki inana ceng bikero. Lavrê seni ki şino ewza, Dimili tifingê nanê ney qena, ney pey ser rişenê Anqere.

Anqere'di pêro toxtorê mensuri arşbyenê çorşmedê ney. Sekenê, se nêkenê, nêsenê dirbeta ci weşkerê.

Peynidî sertoxtor vano:

"Paşam, sen olecaxsin!"

Seni ki Ewren nay aşnaweno, emir dano sertoxtori:

"Toxtorcixim, saxlix raporina "Sirozdan oldi" diye yaz, olur mi?"

Dima perseno:

"Saat qaç?"

Ew mireno.

Vanê rozê Ewren merdo... Homa ifadey ci gêno. Peynidî Homa vano, "Noyo xora Beton Mistfa'yra zaf heskeno. En hewlê ci, ez ney birisa Beton Mistfa'y het." Nê gerari ser, Ewren'i çekenê wertedê cahnimi.

Pahdê çend rozan Ewren u Beton Mistfa'ya kilandê cahnimi miyandi rastê pêzembini yenê.

Beton Mistfa vano:

"Olan oxlim Ewren, sen Atatürk diye diye anamê .iktin!"

Ewren hârsa destê xo şaneno:

"Hadê ordan qebrax!.. Sen bir pox degilken ben seni adam êttim!"

(*) Beton Mistfa: Mustafa Kemal

LU WU ZEREZİYA

Aڑdayox: M. Ç E R M U G

Vatox: R A Y B E R

Cayê vatîsi: *Sewreg (İstanik, Almanya'ya Federal'di, qeydbiya.)*

Wext: 1987

Iuver va, "Zerez..." va, "çî ë lingê to suri?"

Va, "Vewra..."

Va, "Qandê çiçî?..." va, "Mi ti sayeydi zi diye..." va. Va, "Çiçîyo, ti-sewra werzenê, vanê, qaqqûbo qaqqûbo!.. Sistigim sistigim sistigim!.. Tiye mar u ciyanê mi... Na malbata mär u ciyandê midi lengi çinenê... Na torê nêmanena!..." Va, "Hele verê xo vera vayadî wu finê buwan!"

Verê xo kerd vera vey, çimê xo grati wu wendî... Lu bi piro, girot xo fek.

Va, "Wayâ lu... Ezo kena torê persê vaza."

Va, "Vaz!"

Va, "Ti verê xo vera vado xerbiki, edo tora persê vaza..." Va, "Ti Qere-geçiyarayê?"

Va, "Ez Pay... Qaraya..."

Fek abiya, zerez pirr u pera lu fekra.

CENGÊ İBRAHİM PAŞA

WU

HAFIZ PASA Y

Aڑdayox: ALBERT VON LE COQ

Vatox: Omar Ibn Ali (Çermugiz)

Wext: 1902

De zemanêde İbrahim Paşa estbi. Paşay Misir'i. Misir'e veciya qaydê melmeketi bigiro. Padişah piro amebi xedeb. Va, "Heznê ney çiçîyo? Ez pa-disawam." Paşaynê estbi, namey ci Hafız Paşa'bi. Emri ey kerd, va, "So, bi ser!" Hafız Paşa èskerê xo top kerd, şî bi ser. Şî, bi nezike ordiya, wuqa qurmışkerd. Ordiya İbrahim Paşa'y ame, bi muzarede rona. Peyri xeber rişti. İbrahim Paşa èlçiyê xo riştbi ordiya Hafız Paşa miyan, bewno xewah-qi (?). Elçi xeber ardi. İbrahim Paşa'yre va ke, "Hafız de xeyma xode këf zewqdedoro." İbrahim Paşa èmr kerd ba ordiya xo. "Her kesi hadrebin bi silahê xoro. Ezo emşo basxun bidi ba ordiya Hafız Paşa'y." İbrahim Paşa èmr binbasiya kerd. "Her kesi tabura xo tenbih bikeri. Esker her kesi çadıra xode feneri eha cîfin." Feneri acivistina. Depaya bi sew. Saêt pancde ordiyê ante ba ordiya Hafız Paşa'y ser. Halbüki xebera Hafız Paşa'y cira çiniya. Aya tepiya İbrahim Paşa basxun dabi Hafız Paşa'y. Topi tifingi başlamış kerdibi muhârebe. Şew saêt panc heti sebahebra İbrahim Paşa xalib bi. Ordiya Hafız Paşa'y bozlmış bi wu nime kısti wu nime ji yesir bi. Çığa erzaq cebxane estbi, zaptkerdi. Hafız Paşa'y firar kerd Estambol. Padişah piro amebi xedeb. Va, "Mi ti riştê, ti mirê ey bigirê. Te ordi batır-mışkerd. Ti ameyê bi mi serde..." Aya tepiya İbrahim Paşa ordiya xo girot, şibi Misir.

DIYARBEKIR

ARDWAN

Ey Diyarbekir, ax Diyarbekir
Çermug suka toya
Budran dews toya
Hesran kışta toya
Sewreg cigeran toya
Tim Dimiliyan u Kürdandê toya
Tiyê mi viridi Diyarbekir!

Qela nisana toya
Dësi pëteya toya
Çatray şenyea toya
"Baxlar" kahreysa toya
Ey Diyarbekir, ax Diyarbekir!

Tem kerd to Ereb u Tirkân
Qetl kerd xortan u keynekan
Tafta kerd mar u piyan
Bi ax u maliya mayan
Tiyê mi viridi Diyarbekir!

Sex Said sexê tobi
Seyid Riza pirê tobi
Wirdina pilâ tobi
Letey zerida tobi
Hey Diyarbekir, ax Diyarbekir!

Ti çatraya camêrdan
Ayra kewtim nê halan
Nê halandê taftayen
Taftayandê bê heqan
Ax Diyarbekir, ey Diyarbekir!

Ti şerefê, ti milkê
Ti sersukê, ti çatrayê
Ti sîrinê, ti hesretê
Ti mijdiyanê, ti rayberê
Ti Diyarbekir'ê, ti Diyarbekir'ê
Ax Diyarbekir, Hey Diyarbekir!

Tirki wenê nanê ma
Eyê şîmenê awa ma
Adır verda gandê ma
Bê belayê seredê ma
Ey Diyarbekir, ax Diyarbekir!

Esker to miyandi rona
Bela torê kerd peyda
Zalimo to miyandi hewna
Zaf milet kerde hewna
Tiyê ma viridi hewna
Hey Diyarbekir, ax Diyarbekir!

QEÇÊ MA

A z a d D I L Ê R

Bê kes mendi
qeçê ma
Bê mekteb u bê ziwan.
qeçê ma
Bê prêñ u bê postali
qeçê ma
Bê nan u bê aw
qeçê ma
Bê may u bê pi
qeçê ma
qeçê ma

WELATÊ MA

R A Y B E R

Wusaro
Wussaro
hewri gûrenê
yaxero vareno
Bew
abyayê
gül u villiki
peşayê pêro
ma wu keyneki
Ma sekerê
Welatê ma herayo
merg u zozano
nefl u riħano
Lavrê ma sekerê
Welatdê Asya'ra
Tirkî kewtê ray
ameyê
welatê ma
maro kerdo
tal u tîrsin
teng u tarî

KENE SAYE

USXAN

Dar kemer cayê nêverdo
Eskerê Tirk'i
Tek u tek kenê saye
Qulike wu qulike
Lozine, axüre, merek u gore
Eskerê Tirk'i
Tek u tek kenê saye
Waxt, waxtê Tirkuno
Welat bêkes mendo
Cenc biyê têra şiyê
Kokim binê postalude mende
Cinêk, çênek, domoni
Esker ver bêzar mende
Dêka mi ame verê qeveri
Xo xorê bervene
Metêra ki beyitune Dersim vana
Sarê xo dardwe
Metê tij ser niyada vilê xo kerd çoti

SEWETA NA WELATI

USXAN

Merdene ke esta seweta na welati
Xelesiye ki esta seweta na welati
Serê Harde welastro
Rêçe lingunê ma esta
Şiya ma esta kowura
Hengaja ma ke gina hardro
Gona ma ki gînena hardi
Ala na hard ke hardê mawo
Seweta vizeye na welati
A gona xo ki keme hardi
Sere na hardro ke gûli vejine
E gûli ki gûlê mayê
Gona xo risneme hardi
Vi jerra nêvime rûji
Rewra karde hazire hengaji
Hengaj seweta ma, ma seweta welati
Genim yê mawo, hengaj yê ma
Dismen nêdame haqe
Gona ma ka este sare
Dismeni keme heware
Gona xo keme hardi seweta na welati
Na milet millet mawa
No hardi hardê mawo.

DERSİM NA ADIRİ FEKA

K o y o B E R Z

Ma xo vira nêkerd
Ma Dersim xo vira nêkerd
Adirê Dersim'i
Kiştens Dersim'i
Ma xo vira nêkerd
Ma xo vira nêkend
Keynek u lajek
Cini wr camêrd
Pirê wu kel
Qşçek meçeki
Nêva , nay ediri feka
Qarşunana qül qüli kerdi
Guni rîjnê
Dersim'di zey sw guni rîjnê
Dersim'di edir wekerd
Dersim na ediri feka
Guniya ma rîjnê
Günayê ci niyame
Bewijdiyanı
Bênamusi
Faşisti , qatili

'Guns çici geyrena nînândi
Günayê bêwijdîyaran nîno kesi
Kitabde fâsistandî gûna nînusneyêno
Kiştî, kiştî, merdimê ma Dersimîji kiştî
Nay adir u qarşunân feka
Vengê ci, qijjiniya ci
Erd u azmîni aşnavit
Cin u cinawîr qijjinira jülanma víjiya
Ez senî ney xo vira bikera
Seniiiii!.. Seniiiii!.. Seniiiii!..
Seni ez ney xo vira bikera
Ez xo vira nêkena
Dersim'i ez xo vira nêkena
Küçeyê Dersim'i, mahlayê Dersim'i
Guni bindî mendî
Ciniyan pizdi qegeki xingêri bi
Kal u pirena şanay xingêran ver
Seniiiii!.. Seniiiii!.. Seniiiii!..
Ez ney seni xo vira bikera
Nêêêê!.. Nêêêê!.. Nêêêê!..
Ez ney xo vira nêkena
Ez na xenzirey, na barbarey, na bênamusey
Xo vira nêkena
Hezarana, se hezarana
Merdimê ma kiştî
Qırkerdi, qetli viraştî
Qarşun kerdi, xingêri kûway pede
Tangana paykerdi
Xenziri seni biyê teysani
Teysanê guniyan
Herûnda awidi guniya ma şîmitê
Bêêêri, bêri ninan xo vira bîke
Kes seni ninan xo vira keno
Kes ney xo vira nêkero
No vira nêbenoo!.. Nêbenoo!..
Na qetiley, na bêwijdîyaney
No qarşun eşten, na barbarey
No xingêri pedekuwetenê
Nê bonbey, nê tanqî
Seni vira bêne
Seni kes xo vira kenc
Nêbenoo!.. Nêbenoo!.. Vira nêbenc!
İssistê koledarı
Eceman, Tîrkan, Erebân
Ma kisti, ma qarşun kerdi
Günayê ci niyame ma
Kitabandê nînândi gûna nînusneyeno
Nînândi wîjdîyan çiniyo
E herûnda wîjdîyanî
Karguni, xingêri garnenê
Qarşunânê xo erzenê ma
Xingêranê xo kuwenê madi

Bonbey erzenê ma ser
Dewanê ma bonbey kenê wu vesnenê
Na qarşunkerê, xingéranê xo wa makukê
Na bonbanê xo çekerê ma ser
Wa dewanê ma biveşnê
Eta key modo biramo
Eta key modo inarê bimano
Rojê cido bero
Wextê cido temambo

Mado ney inan het nêverdê
Mado ney inanra perskerê
Heyfê kâlik v pirikê
Heyfê ceni wu camêrdi
Qeq u quli inanra bigirê
Çimandê dînyay vero
Edo nê hesabi bidê
No hesabdo inanra persbo
No defterdo bê hesab nêgeyro
No kitab bê hesab nênusyeno
Ju bi ju
Jew bi jew
Nê guni, nê qarsuni, nê bonbey, nê xingêrido
Inanra ju bi ju persbê
Tarixi verdi no hesabdo inanra persbo
Heyfê Dersim'i, Heyfê xortan, Heyfê qeçkan
Heyfê heme qewm u işanandê ma
inanra jew bi jew, do bigiriyo
Mado heme çili heme çili inanra
Juuu bi ju perskerê
Mado nê defteri wina akerde nêverdê
Ya no defterdo newera binuşıyo
Yan ji tarixdê Dersim'iya piya
No defterdo şiro mezel
Ma ya şopta Dersim'ira mirenê
Yan ji hayfê DERSIM'i qêne!..

AYRE BIGİ
AYRE BIWAN
AYRE BIROS

ZONE MA

HESE

I

Zarance kuna kemeru
Zonê xode wanene

Qılancıke nisena gilê dare
Zonê xode qıştene

Amanon yeno, beno germ
Temuz zonê xode cizeno

Mar u milawîn
Teyr u tur
Pil u qız
Cin u camêrd
Serê na dinade her çi
zonê xode veng dano
zonê xode waneno
Serê na dinade
her çi, her kes
zonê xode girano

Werte ninera,
Ça teyna ma
zonê xora vozdamê!
Ça teyna ma
zonê xora rememe!
Ma rememe kata seme?

ZONE MA

HESE

II

Dimilki zonē ma
Bav u kali qesey kerdö
Iawiki vate, saniki vate
Zonē ma zof şirino

Zonē xo çä vindkerime
Zonē sari çä serkerime

Zonē sari çä serkerime
Zonē xo çä binkerime

Zonē ma ke bi vind
Ma ki beme vind

Iawiki bene vind
Saniki bene vind

Rost bema vind
Tari maneno

Bême lal, bême kér
Bême bê pa u per
Kume binê destu
Gineme verê dêsu
Halé mare u waxt
her kes huyino
- ne ke her!

WELAT WELAT*

SEYID QAJI

Welat welatê céri
qanun rindo, qanunê céri
ezo şeri, ifeda xo bidi
xorê rew bêri
nayine kaxita xo da Omer Osman'i
mi da Duzgînê Kêmer'i

Welat welat, welat geniso
qanun rindo, getin hepiso
nu senê hepiso, qa honde pisc
kami gerê minê kokimi kerdo
vato: "bêkar u bêiso,
bêro hepisê Mazgêrdi ide
xorê di seri roniso"
vazê: "kokimo Seyid Qaji'yo
eve herdiso"
mi qêşikê xode niada ke
hora tede zu quriso

Way way, way lamînê way
mi niada ke vireniye şwariu
diarde vejîey
mi vozda ke vozdi, resti
dest paye minê kokimi peyde şîrşday
ezo feqir kerdo sayê
çor qûrişi mi sero vejîey
mi zalimira minete kerîe
perê mi mi nêday
berdi, day memurunê Mazgêrd'i
têdestre feteinay
ti vana nine nêdiyo
niyê şirikê padisay
berdi, kerdi postê hokmati
revorde rusnay
perê minê kokimi şî
gînayro xezna padisay
Welat welat, wela to teto
qanun rindo, getin hokmeto
na ters ewro silyo
ewraq ma sero giran vato
Haqo, tora oseno
nu senê inato
mi iman ve pîrê xo ardo ke
inatê to bêbinato .

(*) Na helbest ma zu qesetêda ZILFI'ra qeydkerda.

Koyê na germike
koyê suringini
çewresê çê Xormek'i
ded u birazayê zuvini
nine gerê mi kерdo
des u di piya kerîê mahkumi
Koyê na germiko
bira na gaveno
şıyo çâ Memê Alê Bese
dostê mao kano
çimê mi fekra peray
mi ve: ala se vano
yoxro ke mi xapneno
dismenê wayirê mino
va ke: "so züqimê Mazgird'i
ezo to dimera yeno"
ez şıyo züqimê Mazgird'i
towa tede qino
pirê baxçe u tuyano
şıyo züqimê hepisi
pirê kekan u aspîzano
şıyo Newsê Dêwa
wayirê Kurêsan'o
siyê Kal Ferat
wayirê Six Mamedan'o
şıyo hâniyê Celal Abas'i
wayirê Abasan'o
şıyo jiara Aliyê Kistim'i
wayirê Pilvancikan'o
şıyo Ewliayê Tosniye
wayirê Bamasuran'o
şıyo Kemerê Duzgin'i
pilê jiarcano
şıyo ke kokim kosedê nisto ro
binê çimurê midê niadano
çimê mi fekra peray
bimbareko, mirê towa nêwano
ez van: "nu bimbareko"
yoxro ke misayê şene u postano
Minê kokimi persenê
hepisê des u ponc rozano
kemi gerê mi kerdö, vato:
"kokim pilê jêwezano"
vazê: "feqiro Seyid Qaji'yo,
nisto ro, kilamu xo ser vano"

Binê darikano
binê birikano
usar newo ame
çêfê çênekano
serê na bonano
çêfê na xortano
binê sivinzano
çêfê pirikanô
peyê kila doano
çêfê veiyikanô
Haqo dêwa töbo
kes koçikê do mirê nêano
hirê se u sesêt u ses kilami vati
qeydê xo tamamo.

HEWA XELİL BEGƏ PEMA*

Vatox: ZİPPO QIZ

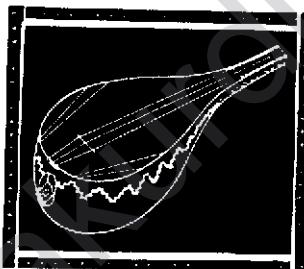
Mirê mirê, bâktenâ mirê
Ax miro mirc, xayino miro
Pêbexten meke, lismene to Xizir'o
Kam ke bikino xayin gineno piro
Ax kam ke bikino xayin gineno piro
Als urze Memê lljas çek gurete kistena Xelil Beg'ê mirê fetelino
Bego dik vengdare mirê mino nawo sodiro
Pême de pême Xelil Beg'ê mi nawo yeno şariye şer sero niyo
Oster suware saz to kuyo va ke çe miride meser biyo
Di mirê mirê edirdä çe to kuyo
Qemisiyere Xelil Beg'i meke ax misayivê toyo
Axir werte simade Engra're Eli'yo adire oli ve çe muri kuyo
Xezne çe Şosén Beg zofe waye Haq zalim vira şiyô
Pême de pême Xelil Beg'ê mi weke
Di pême di pême Xelil Beg'ê mi weke
Emina Xanîm'a waye xevere rusnena mamurê sola Korek'e
Mamur Haq'i naskens Xelil Beg amo egle meke
Mamur tike Haq naskena Xelil Beg'o brayê mi amo egle meke
Mirê çe vesayi ve Xelil Beg'ê mi kerda asmo duvare wo deke
Pêbext mirê kerip ax serc kerda hesrete kami çake
Daw mirê mirê çibexten meke
Pêma de vêsayiya Xelil Beg'ê mi cado
Pêma vêsayiya Xelil Beg'ê mi cado
Osterê Xelil Beg'ê mi bonçê tever, cîniso rado
Reyna bezna rîndiske va xo poşa ostere kimet sero helme tadi
Miro Haq ozeke iave to cira helmê mado
Ti Xelil Beg'ê mi do kistene cira ne domeno ne ewlado
Xelil Beg'ê mi do kistene, çeverê ordi qonaxu pê medo cado
Dê pêma merfesa Xelil Beg'ê mi kemero riso
Pêma merfesa Xelil Beg'ê mi kemero riso
Osterê kşmet jenxere meraqlıyo helme cinişo
Jenê ostorê kşmeti altino gümüşo
Xelil Beg'ê mi ve xo zerno xaliso
Kila comerdi çe mirira niso
Mordem çitür kisan no mordeme nanen komo mecliso
Mordem çitür qesitiye danove kistene begê nêneni komo mecliso
Derdo derdo Xelil Beg'ê mi derdo
Ax derdo wax derdo Xelil Beg'ê mi derdo
Xelil Beg'ê mi şiyô Mama Xatûn'e riyê xo terdo
Mir xapito Xelil Beg'ê mi qenkerdo
Berdo baxire tey sond wendo
Way mirê way mirê Haq torê nêverdo
To Xelil Beg'ê mi do kistene
Çeverê ordi qonaxu pê meve zerzê kerdo
Di pême pême Xelil Beg'ê mi kasî
Di pême pême Xelil Beg'ê mi kasî
Wayê bervena mi hêfê Xelil Beg'ê bra xo guretene nêdo
Ax wax mino bine wayire meraqtasi
Wayê meraq meke kafiri bê kesi
Na dinade nêceleri qırkerdi axayê Mêrxas'i
Na dinade çevessayı bêbextu day kistene xortê burnebaşı
Xelil Beg'ê tu do kistene, kerdove qolindê Memê llas'i.

PİR SULTAN AVDAL

NEKA

DIMILKİ'Dİ

Z I L F İ
STEREO 4.

**LAWIKÊ
PİR SULTANJ**

Imbaz Zilfi zu qesetêda newi vet. Qesetda cidi Pir Sultan'ira lê helbesti estê. Zilfi'yo na gesetdi helbestanê Pir Sultan'i Dimilki'ya vano.

Semedo ki nê amorîdi cayê ma zaf tengo, qesetda zilfi sero diha vîsi mayê nêsenê teva vazim. Lav-rê tenya nay vazim ki Zilfi karêdo zaf gird u erciyaye kardo. Ez Zilfi zerira tebrik kena wu qesta ci pêro wendoxandê marê tawsiye kena.

Qeseta piya zewna nusteyêdê Zilfi esto. Zilfi'yo nê nustidi qalê Pir Sultan'i, èlevin ew zîwan u kulturdê ma keno. Nê nuşteyê Zilfi mayê cêrdi qandê wendoxandê xo neşrûm.

LAWIKÊ PİR SULTAN'İ

ZILFİ

Pir Sultan Avdal sessera 16ine de Çêvazde oðayo (yasamış). Yi waktude ki idara devleti destê Tirkunê sünîude biye; yine u wakt ki eleviûrî zof zulim kerdîne; herçigas ke fikirê bektasiyên u aleviyên zuvinira nêzdiyf, bektasiyêni eve Ocaxa Haci Bektaş'i teşkilatê Dewlete Osman'ide temsil çiyene, yi-ne ne kisiyasetâ sünîu qewil kerdîne. Yi ve ho dayima verva zulimkariya sünîu vejiyêne. Pir Sultanî ki na qewxade hetê miletê hode caê ho gureto; derdê ho, wasten u hedefê ho eve lawikunê ho zof wes arde ra zon. Lawikê Pir Sultanî derdunê bi; coka wertê cemetide rew bi axme, miletî circa zof haskerd. Lawikê Pir Sultanî miletî sera zof tesir kenê, qewete dänê ci, urşnâra ra pay, dewleta sünîye circa tersana, ey buna erzena ra dare. Pir Sultan e roze mireno, hama oncia yeno ra ho; hata nika eve lawikunê ho wertê made wes u waro. Nördem ke lawikunê Pir Sultanî gos dano, kotira bizonon ke çorsey sere niyare ravêr vatê; tu henî zonenâ ke hona vizeri vatê. Na dewrde ki dewleta eleviû ret nêverdana; hurendia nonide eve zortaziye dewe ve dewe cirê camiu virazena (serunê pêsnûde Dersimde ev zor 60 çamî virasti). Pir Sultan ke nika rauştene na durimirê sevatene? Vizeri ke seveto, ewro ki oncia a qess vatene: "Ma qesê ho pêkerime, zê laseri bîşûrime, indi era rae kume, waktê vinetens niyo."

Elevêni cîka? A, zê vatena tayine tekteyniya din niya; zêderâ: elevêni zu sistemê fikrunê felsefe saybena; na sistemê fikiru temelê humanizm u tolerans u progresivîta sero amo meydan. Fikirê elevêni tekteyniya Tirkî meydenê nêarde; hem pîdakerdene elevêni hem ki ramitene na raede tesirê Dersimizun u Vartoyizun u Kurduñê Maras'i u Malatyâ u Çêvazi zofo. Qınayre hata nika teyniya Tirkurê bene mal? Cîke eve zonê Tirkîkîlawik u gülwangi vezinê çokao. Seveyê ho ki nacî ke, reş biyo adet ke, cemgiredaenâde gülwang u lawiki eve Tirkîkîvaziyê ame; hona ki leto zêde niya devaz keno. Eve na zore zerê qûnê Dersim'ide, yê Erzingan'ide v.s. kultûrê Dimilki xelê asimilâ bi.

Miletê ra eve zonâ ho Dimilki nê, eve Tirkîkî lawik u gülwangê elevêni hess-nene. Na durim ki elvet ke asimilasyonê kulturi tesvik keno. Şinatkarê zê Daimî u Devut Sulari u Ali Ekber Çiçek u Yavuz Top u Arif Sax u Sileman Yıldız u Rahmi Saltuk v.s. wertê na durimira veciyê, temelê kultûrê elevêni sero biyê berz. Çîke aslê na şinatkaru Dersim u Erzinga'rao, zonê ma u piyâ ho Dimilki'yo. Zonê ho ke yasax nêziyêne, yine elvet ke eve zonê ho Dimilki lawiki vatene. Rameti Daimî u Devut Sulari wakto virêde, qıqası ke senik o eve Dimilki pilaqede lawiki vatê. Nika persê yêno aqîlê mi: Pir Sultan ke nika wes biyêne, na durimde toa yasax saykerdene? U ve ho ciav-dano: "Kam ke qefeliyo, bitexeliyo, ezê ho raa hora ranêcêren, ez qadiye dinara pers nêben."

Gosederî ke Dimilki zonenê, lawikê Pir Sultanî eve Dimilki elvet ke dayina ro ci wes yenê; Pir Sultan'î, leza dey, derdê dey, wastena dey dayina rind famkenê, cirê zof şirênen yeno.

Na desvases lawikê Pir Sultan'î eve vatena zonê Dimilki verva asimilasyonî zu qixiro de newe kenê ra; sinatkarê maş dostê ke miletê hora haskenê, e ke na raera şerê, seweta xelesa miletê ho xizmetade hewle kenê; miletô ke zu qixirra si, elvet ke boka vergi nêbeno.

Suka RIZAY

Amordê verênira...

Na mersel lazê Dede Muharrem'i va. ADİİ DURAN'i nust u resmê ci virasti... Çimeyê ci ZILLIFI'yo... Merseldî hewnê Dede Muharrem'i yeno vatis...

XAL MUHARREM ZU
BUNÇBOI ROSENG

Tİ
MINA EMBAZIN
KENA?

ROZÊ XAL MUHARREM
GEYLAWÊ...

(64)

E Kİ HERG KES ZEY TÓ BIKERO,
NC BAXGE REW BENÖ YIRAB.
GENLÈ MAYO SİFTEN BI VİNİ.
WEKTO Kİ MI TOLÈ VA, "GİYO Kİ TO
DESTÖE XOYA NERONAYO, ET MEG!"
MI NO GİRWE
BİSTKERDİ.

Q E D Y A

DI ROPORTAJI

İKİFINE DOXRU'dı verə aşmə di roportajı viziyyət. Nə roportajınə zewş ci mina, zewş ci zi Ahmet Zeki Okquxlu'ya virazyası. No amordi mayə nə wirdinə roportajın qandə wendoxandə xo neşrəkem.

Semedə ilaqedə ci İKİFINE DOXRU'rə ew muhatirə ci Erol Sevər'irə zəf teşəkkür kəna. Lavrə roportajdə mədi semedə ca qinəbiyyatı çənd qisəy viziyyətib. Qandə coy mayə ə roportajıya piya etya orjinalə re-portajdə ma zi neşrəkem.

No roportaj verə çənd asman virazyabı. Bañdə nə roportajı, amor 13'ü namədə ziwandə ma sero ma zew qerarə girotbı. Eve nə qerari namey ziwandə ma "Dimili"yo. Ew no həsab Tirkki'ya ci zi "Dimilice" bəna. Qandə coy ma orjinaldə roportajdə ma sero zi zu təhərifatə kerd. yanə roportajı pəro "Dimili" kerdə "Dimilice".

- Bize AYRE hakkında biraz bilgi verir misiniz?
- Bildiğiniz gibi AYRE bir dil dergisidir. Dergimizin ilgi alanı da Dimili-ce'dir. Yəni AYRE'deki tüm çalışmalarımızı kendi dilimizin gelişmesine yönelik olaraq yapıyoruz. Öncelikle dilimiz Dimilice'nin tüm folklorik ürünlerini günışığına çıkararak bunları okuyucuya ulaştırma çabasındayız, ki bu çalışma, dilimizle ilgili uğraşların sağlıklı bir zeminde yapılabilmesi üçün öyümük önem taşıyor. Ayrıca... Belki siz bilmiyorsunuz, ama bizim dilimizde genişli ağızlar oluşmuş durumda. Bugün Erzincan'dan Adiyaman'a dek ilçeler, hatta köyler arasında önemli ağız farklılıklarları var. İşte bu nedenle, Dimilice'nin konusıldığı her yerde, tüm ağızlarında gramer irdelemelerine giriyyoruz. Daha ileri bir aşamada da, yaptığımız bu gramer çalışmalarından hareketle dilimizin gerçek gramerine ulaşmayı amaçlıyoruz... Bu iki işin yanı sıra bir de genel olarak dil, özel olarak da Dimilice'yle ilgili olarak, gerek yabancı dilbilimcilerin, gerekse bizden bu kontşa eğilen aydınlarımızın düşüncelerini, çalışmalarını dergide yayımlayarak okuyucumuz diller ve dilimiz konusunda olanaklar ölçüsündə bilgilənməsini, aydınlanmasını amaçlıyoruz.
- Sürekli "Dimilice" dediniz. Oysa ben bu dili Zazaların konuştuğu ve "Zazaca" diye anılan bir dil olarak biliyordum...
- Doğrudur... Birçok arkadaş da bu konuda sizinle aynı görüştə... Aslında ben de zaman zaman karışık olarak kullanırmaktayım. Yani "Zazaca" dediğim zamanlar da oluyor, "Dimilice" dediğim zamanlar da... Bu bir tutarsızlık təbif. Bu tutarsızlık da halkımız ve dilimizle ilgili tarihsel ve bilimsel verilerin yetersizliğinden kaynıyor. Halkımız ve dilimizin adı konusunda dilbilimciler arasında bir görüş birliği henüz sağlanmış değil. Bize "Zaza" diyenler var, "Dimli" diyenler var. "Dimilli", "Dumilli" ya da "Kırmanc" diyenler var. Ama bana görə halkımızın adının "Dimilli", dilimizin adının da "Dimilice" olduğu varsayımlı doğruya daha yaxın gibi görünüyor.

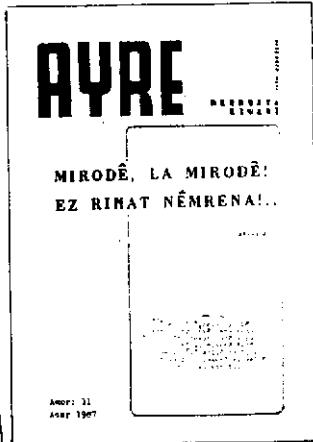
- Bugüne kadar sizin dışınızda da Dimilice konusunda bir şeyler yapılmıştı mı?
- Yapılmaz olur mu? Elbette ki yaptı... İnceleme alanını ele alırsak bir çırıplıda Avrupalı birçok dilbilimci aklimiza gelir. Örneğin 1850'lerde Peter Ierch'in çok güzel bir çalışması var. Daha sonraları, 1906'larda Oskar Mann'ın çalışmalarına tanık oluyoruz. Oskar Mann, Siverek'ten Bin-Göl'e dek geniş bir alanı tarayarak dilimizin Avrupa üniversitelerine yaygın olarak girmesini sağlıyor. Daha sonra Oskar Mann'ın çalışmalarına dayalı olarak Karl Hadank'in değerlendirmeleri ve çok değerli bir kitabı var. Bunların dışında da dilimizle ilgili olarak çalışmaları yürüten birçok dilbilimciden sözetmek olası. Hele günümüzde ise bu liste oldukça kabarık. Ama hepsini burada saymama gerek var mı, bilmiyorum... Yabancılarımın yanı sıra yerli yazarlarımızın çalışmaları da var. Ama yerli yazarlarımızın çalışmaları, incelemeden daha çok, edebi ürünler üretilmesi ve folklorik ürünlerin derlenmesi yönünde... Örneğin, en eski olarağ Milla Ahmed Xasi'nin "Mewlidî Nebî"inden sözedebiliriz. Daha bundan başka Usman Efendi'nin "Mewluda Nebî"si de anılabilir. Milla Ahmed Xasi'nin mevlidi 1899'larda yazılmıştır. Usman Efendi'nin mevlidi ise 1903'te yazılmış ve 1933'te Şam'da yayımlanmıştır. İkiisi de dilimizin güzelliği ve zenginliğinin çok güzel birer örneğini oluşturuyorlar. Bunlardan sonraki yıllarda bir bogluk var. Ve derken son on-onbeş yıl içinde az da olsa, dilimizle yazılmış ürünler rastlayabiliyoruz... Fakat bunlarla AYRE açısından bir anlayış farklılığı var. Zaten AYRE'nin yayımlanmasını zorunlu kılan etmenlerin en önemlisi de bu farklılıktır... Demin sözünü ettiğim mevlitler Arap alfabeyle yazılmışlardır. Yani o mevlitler yazılmasında kendi dilimize ait bir alfabetin ve yazım kurallarının uygulanması sözkonusu olamıyor. Bu yakın tarihimizde, yani son on-onbeş yıl içinde yapılan tüm çalışmaları da Kürtçe'nin grameri, alfabesi ve yazım kuralları esas alındı. Fakat ben bu tutuma karşıyım. Bana göre eğer bir dilin geliştirilmesi için bir takım çalışmaları yapacaksa, bu çalışmaları ancak dilin kendi olağanları içinde yapılabilir. Ve bir dil ancak kendi alfabesi üzerinde temellenebilir. Bir dilin, kendisine özgü yazım kuralları ve grameri olmalıdır. İşte bizim AYRE'de gerçekleştirmeye çalıştığımız da budur.
- Sizin Dimilice konusundaki görüşünüz nedir? Yani Dimilice'nin kimliği konusunda bir şeyler söyleyebilir misiniz?
- Doğrusu, ben Dimilice'yi herhangi bir dilin bir lehçesi olarak görmüyorum. Bana göre tüm diller gibi Dimilice de bir dildir. Dünya dilleri arasındaki yerine gelince... Bu yer de Hint-Avrupa dil ailesinin Aryani koludur. Ama şunu da hemen eklemeliyim: Böyle düşünmekle beraber bu konuda iddialı olmadığımı da belirtmek istiyorum. Yani bu konuda son sözümüz henuz söylemiş değilim. Bu tutumumun kaynaklandığı önemli sebepler var kuşkusuz. Öncelikle, ve en önemlisi, biz dilimizi gerçekten yeterince tanımiyoruz. Daha önce belirttiğim gibi dilimizde çeşitli ağızlar oluşmış durumda. Ve yazılı kaynaklar olmadığı için de bu çeşitli ağızlara ulaşabilmemiz güçleşiyor. Tüm ağızları tanımadan, herhangi bir ağızdan ya da bir iki ağızdan yola çıkarak dilimizin kimliği konusunda son sözü söylemek bana bilim dışı bir davranış gibi görünüyor.
- Demin konuşurken, sizin dışınızda da bir takım dil çalışmalarının olduğunu sözettiniz. Bu konuyu biraz daha açar misiniz?
- Hayhay... Birçok arkadaş var elbette... Burada öncelikle Malmisanij'dan sözedebilirim. Malmisanij gerçekten dilimize büyük emekler vermiş bir yazar. Uzun yillardan beridir Dimilice üzerinde çalışmaları sürdürür. Yani dilimizin gelişmesine önemli katkıları olan bir arkadaş... Ayrıca Zilfi'den de sözedebilirim. Zilfi, diyebilirim ki kırımların bile sahibi olamadıkları folklorik derlemeleri elinde bulunduran bir derlemeci. Üyle-

sine çalışkan bir arkadaş. Ayrıca, dilimizin grameri ile ilgili olarak çok yoğun çalışmaları da var. Sanırım ileri bir tarihte bunları yayımlayacak. Bunların dışında, zaman zaman AYRE'de de imzalarına rastladığınız birçok arkadaş var. Örneğin, Uşkan ile M. Germug iyi birer derlemeçi ve sairdirler. Hese'nin şiirlerine ise dycum olmuyor. Hese'nin şiirlerinde büyük bir ustalık ve gelecek açısından büyük bir umut var. Azad Dilér, Mihâ Elisan, Fırat, Koyo Berz ve Ardwan da duraksamadan söyleceğimiz adlardan sadece birkaçı. Zaten bu arkadaşlardan hemen büyük bir bölümü AYRE'nin sürekli yazarları durumundadırlar. Yani, burada söz arasında şunu da söyleyeyim: Evet, AYRE'yi çıkarmaya başlayan benim, ama AYRE bugün tek basına benim değil. O artık dil konusunda belli bir anlayışı ifade ediyor. Belli bir anlayışın dergisidir yani... Bu bakımdan AYRE, bugün çeşitli ülkelerde yaşayan birçok arkadaşın ortak dergisi durumundadır. Ha... Akıma gelmişken şunu da söyleyeyim: Dimilice ile ilgilenenler yalnız yabancı dilbilimciler ve bizler de değiliz. Türkiye'de de bu konuda çalışmaları asımlı etme yoluna gidilir. İsta bizim dilimiz de bu asımlı politikasının gerdiği ağır içinde olan dillerden biri. Dimilice'nin içindeki bir takım Türkçe sözcüklerden yola çıkılarak Dimilice'yi bir dil olarak yadsıma yoluna gidiliyor. Ve buradan hareketle de Türkçe ile Dimilice arasında bir takım yapay akrabalık bağları tesis edilmeye çalışılıyor. Ya da onları, nitekim son Dersim olayında olduğu gibi, sürgün gibi uygulamalarla asımlı etme yoluna gidilir.

İşte bizim dilimiz de bu asımlı politikasının gerdiği ağır içinde olan dillerden biri. Dimilice'nin içindeki bir takım Türkçe sözcüklerden yola çıkılarak Dimilice'yi bir dil olarak yadsıma yoluna gidiliyor. Ve buradan hareketle de Türkçe ile Dimilice arasında bir takım yapay akrabalık bağları tesis edilmeye çalışılıyor. Bu akrabalık bağları da, doğal olarak Dimilice'nin Türkçe'nin bozulmuş bir lehçesi olduğu zemininde gelişiyor... Ben doğrusu bu çalışmaları samimi bulmuyorum. Samimi bulmadığım için de ciddiye almıyorum. Söz arasında size şunu da diyeyim, aslında bu çalışmaları yapan sözde aydınların da samimi olduklarına inanmıyorum ben. Çünkü Dimilice ile Türkçe arasında o kadar farklılıklar var ki, bu farklılıkları görebilmek için ille de dilbilimci olmak gerekmıyor. Yani dil olayıyla az çok ilgilenen her insan Dimilice ile Türkçe'nin, birbirleriyle hiçbir akrabalığı bulunmayan apayrı iki dil olduğunu görür. Bunların herhangi bir şekilde bağdaşması clası değil... Kalemlerini, kafalarını bazı kürumlara kiralamış olan bu sözde aydınların kendi yazdıklarına kendilerinin bile inanmadığını duraksamadan söylemeye bir sevinç göstermüyorum. Evet, onlar samimi değildirler. Ama samimi olduklarını söyleylerse, bıyarsunlar, konuyu tartışalım. Avrupa'nın herhangi bir kentinde, istedikleri zaman ve mekanda konuyu her an kendileriyle tartışmaya hazırız.

- Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

- Teşekkür ederim. Okuyucularınıza bu vesileyle sevgi, saygı ve selamlarımlı da iletirseniz ayrıca sevineceğim. Ne yapalım? Ne demişler, "Ayıranlar utansın!"

Ağa takılan dil

Ben Zazaca'yı bir dilin lehçesi olarak görmüyorum. Ayrıca dil olayıyla az çok ilgilenen herkes Türkçe'yle hiçbir akrabalığının olmadığı görüür. Ulusal sorun konusunda Türkiye'nin öteden beri bilinen resmi ideolojisi var. Türklerin dışındaki bazı halklar ille de "Türk" gösterilmeye çalışılır.

Ebubekir Pamukçu, 12 Eylül'den sonra yurtdışına çıkmak zorunda kalan yazarlarımızdan biri. 12 Eylül'ün ardından Sıkiyönetim Komutanlığı'ndan İstanbul Belediyesi'ndeki İşine son verilince, serbest yazar olarak çalışmaya başlamış. Bu arada Piyâ Yaynevi'ni kurmuş. Daha sonra polis, bir dizi "pekici" öneriler ve tehditlerde kendisini ve yayınnevini kullanmak isteyince, selametini yurttaşına çikmakta bulunmuş. Şimdi eşi ve dört çocuğuyla İsviç'te yaşayan yazar, kendi anadili olan Zazaca üzerinde çalışmalar yapıyor. Ayre (Değirmen) adlı, aylık bir dil dergisi çıkartıyor.

Ayre, Zazaca'yı konu alan ve Zazaca olarak yorumlanan bir ve tek dili dergisi. Yalnız Tunçeli yöresinde de değil, Anadolu'nun birçok bölgesinde konuşulan Zazacayı ve Ayre dergisi üzerine bilgi almak için Ebubekir Pamukçu'yu İsviç'te evinde ziyaret ettiğim.

— Bize çıkardığınız Ayre dergisini tanıtmışınız?

— Bildiğiniz gibi, Ayre bir dil dergisidir. Dergimizin ilgi alanı da, Dimili'dir. Yani Ayre'deki tüm çalışmalarımı-

zi kendi dilimizin gelişmesine yönelik olarak yapıyoruz. Onçukle dilimiz Dimili'nin tüm folklorik ürünlerini gün ışığına çıkararak, bunları okuyucuya ulaşırma çabasındayız. Ayrıca, belki siz bilmiyorsunuz, ama bizim dilimizde çeşitli ağızlar olmuşdur durumda. Bugün Erzincan'dan Adıyaman'a dek ilçeler, hatta köyler arasında önemli ağız farklıları var. İşte bu nedenle, Dimili'nin konuşuldugu her yerde, tüm ağızarda gramer irdelemelerine giriyoruz. Daha ileri bir aşamada da, yaptığımız bu gramer çalışmalarından hareketle dilimizin gerçek gramerine ulaşmayı amaçıyoruz.

Batı üniversitelerinde inceleniyor

— Sürekli Dimili dediniz. Oysa ben bu dili Zazaların konuşduğu ve Zazaca olarak tanınan bir dil olarak biliyorum.

— Doğrudur. Birçok arkadaş da bu konuda sizinle aynı görüşte. Aslında ben de zaman zaman karışık olarak kullanırmaktayım. Yani Zazaca dedığım zamanlar da oluyor. Dimili dedığım zamanlar da. Bu bir tutarsızlık tabii. Bu tutarsızlık da, halkımız ve dilimiz ile ilgili tarihsel ve bilimsel verilerin yetersizliğinden kaynaklanıyor. Halkımız ve dilimizin adı konusunda, bilimciler arasında bir görüş birliği henüz sağlanmış değil. Bize "Zaza" diyenler var, "Dimili" diyenler var, "Dimili", "Dimilli" ya da "Kırmancı" diyenler var. Ama bana göre halkımızın ve dilimizin adının "Dimili" olduğu varlığını doğruya daha yakın gibi görüyorum.

— Bugüne kadar Zazaların dili üzerrine, Dimili veya Zazaca üzerine neler yapıldı?

— İnceleme alanını ele alırsak bir circa'da Avrupali birçok dilbilimci akılmazı gelir. Örneğin, ta 1850'lerde Peter Lerch'ı çok güzel bir çalışması var. Daha sonrası, 1906'larda Oskar Mann'ın çalışmalarına tanık oluyoruz. Oskar Mann, Siverek'ten Bingöl'e dek geniş bir alanı tarayarak dilimizin Batı üniversitelerine yayın olarakERM girmesini sağlıyor. Daha sonra Oskar Mann'ın çalışmalarına dayanık Karl Haack'nın değerlendirmeleri ve çok değerli bir kitabı var. Bunların dışında da, dilimizle ilgili olarak çalışmalar yürüten yabancı birçok dilbilimciden söz etmek olası. Hele günümüzde ise bu liste oldukça kabarık. Yabancıların yan-

sıra yerli yazarlarımızın çalışmaları da var. Ama bu çalışmalar, incelemeden daha çok, edebî ürünler üretmesi ve folklorik ürünlerin derlenmesi yönünde. Örneğin, en eski olarak Mîla Ahmedî Xâsi'nin "Mewlidî Nebî"inden söz edebiliriz. Daha bundan başka Uzman Efendi'nin "Mewlûda Nebî"si de anılabılır. Mîla Ahmedî Xâsi'nin mevîli 1899'larda yazılmıştır. Uzman Efendi'nin mevîdi de 1903'te yazılmış ve 1933'te de Şam'da yayımlanmıştır. İkisi de diiliğimizin güzellikleri ve zenginliğinin çok güzel bir örneğini oluşturuyorlar. Bunlardan sonra yıllarda bir boşluk var. Ve derken son on-on beş yıl içinde az da olsa, dilimizle yazılmış ürünler rastlayabiliyoruz. Fakat bunlar Ayre arasında bir anlayış farkı var. Zaten Ayre'nin yayımlanmasını zorun-

lu kılan etmenlerden en önemsi de bu şarttır. Demîn sözcü ettiğim mevîli A... alfabesiyle yazılmışlardır. Yani o mevîllerin yazılmasında kendi dilimize ait bir alfabe ve yazın kuralları uygulanmamış. Bu yakın tarihümüzde, yanı son on-on beş yıl içinde yapılan tüm çalışmalar da Kurtçe'nin grameri, alfabeti, yazım kuralları esas almış. Ben bir tutuma karşıyım. Bana göre, bir dilin geliştirilmesi için çalışmalar ancak dilin kendî olanakları içinde yapılabilir. Ve bir dil ancak kendi alfabetesi üzerinde temellenebilir. Bir dilin, kendîne özgü yazım kuralları ve grameri olmalıdır. İşte bizim Ayre'de gerçeklestirmeye çalıştığımız da budur.

Kurtçe'nin lehçesi değil

— *Sizin Dumli konusundaki görüşünüz nedir? Bu dilin kimliği konusunda bir şeyler söyleyebilir misiniz?*

— Doğrusu, ben Dumli'yi herhangi bir dilin lehçesi olarak görmiyorum. Bana göre bütün diller gibi Dumli de bir dildir. Dünya dilleri arasındaki yerine gelince, Hint-Avrupa'da ailesinin Aryanı koludur. Ama şunu da hemen eklemeliyim. Böyle düşünmekle birlikte bu konuda henüz kesin bir iddia ileri süremiyorum. Bu tutumumun önemli nedenleri varkusus. Öncelikle ve en önemlisi, biz dilimizi gerçekten yeterince tanımıyoruz. Daha önce belirttiğim gibi dilimizde çeşitli ağızlar olmuşdur. Ve yazılı kaynaklar olmadığı için de, ağızlarla ulaşabileceğimiz güçleşiyor. Tüm ağızları tanımadan, herhangi bir ağızdan ya da bir iki ağızdan yola çıkarak dilimizin kimliği konuşsun-

da son sözü söylemek, bana bilim dışı bir davranış gibi görünüyor.

Türkçe ile hiçbir akrabalığı yok

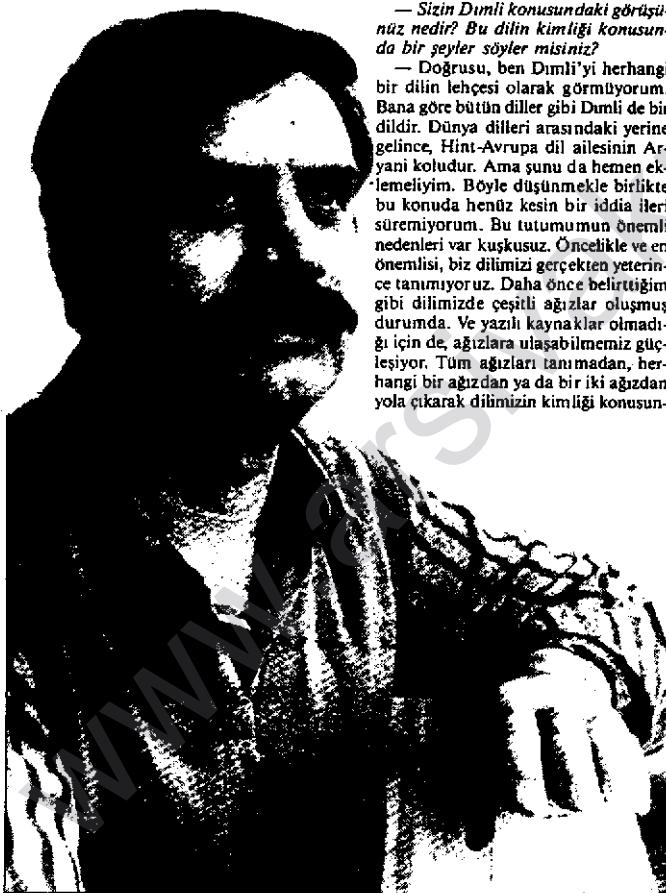
— *Demin konuşurken, sizin düşündüğünüzde bir birtakım dil çalışmalarının olduğunu söz etmişiniz. Bu konuya biraz daha açar misiniz?*

— Hay... Birçok arkadaş var elbette. Burada öncelikle Malmışan'ı'ndan söz edebilirim. Malmışan'ı gerçekten dilimiz büyük emekler vermiş bir yazar. Uzun yıllardan beridir Dumli üzerinde çalışmalarını sürdürmeye. Yani dilimizin gelişmesine önemli katkıları olan bir arkadaş. Ayrıca Zülfî'den de söz edebilirim. Zülfî, diyebilir ki kumraların bile sahip olmadıkları folklorik derlemeleri elinde bulunduran bir derlemeci. Ayrıca dilimizin grameri ile ilgili olarak çok yoğun çalışmalar da var. Sanırımlıları bir tarihte bunları yaramayacak. Bunların dışında zaman zaman Ayre'de de imzalarla rastladığını birçok arkadaş var. Örneğin, Usxan ile M. Çermug iyi birer derlemeci ve şairdirler. Hese'nin şiirlerine ise dolum oluyor. Ha, akluma gelmişken şunu da söyleyeyim. Dumli ile ilgilenenler yarın yabancı dil bilimciler ve bilimci de değiliz. Türkiye'de de bu konuda çalışmalar var. Biliyorsunuz, ulusal sorun konusunda Türkiye'nin öteden beri bilinen resmi ideolojisi var. Türkiye'de Türklerin yaşadığı bazı halklar ille de "Türk" gösterilmeye çalşıyor. Ya da onları, nitikten son Tunceli olayında olduğu gibi, sığın gibi uygulamalarla asımla etme yoluna gidiyor. İşte bizim dilimiz de, bu asımlayış politikasının gerdiği ağa takılan dillerden biri. Dumli'nin içindeki birtakım Türkçe sözcüklerden yola çıkararak Dumli'yi bir dil olarak yadsıma yoluna gidiyor. Ve buradan hareketle de, Türkçe ile Dumli arasında birtakım yapay akrabalık bağları kurulmaya çalışılıyor. Bu akrabalık bağları da, doğal olarak Dumli'nin Türkçe'nin bozulmuş bir lehçesi olduğu zemininde gelişiyor. Dumli ile Türkçe arasında, o kadar çok fark var ki, bunları görebilmek için ille dilibilimci olmak gerekmektedir. Yani dil olayıyla az çok ilgilendi her insan Dumli ile Türkçe'nin hiçbir akrabalığı bulunmayan apayı iki dil olduğunu görür.

— *Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?*

— Teşekkür ederim. Okuyucularımıza bu vesileyle sevgi, saygı ve selamlamamı iletişirseniz ayrıca sevineceğim. Ne yapalım? Ne demsişler, "Ayıranlar utançlı!"

EROL SEVER/İSVEÇ

Zazaların kökeni

— Isveç'te Zazaca "Ayre" adlı bir dil dergisi yayılıyor, izliyor musunuz?

— Ayre'yi ilk kez sizden duyuyorum. Yurtdışında yayımlanın birçok yayın organı gibi Ayre de herhalde bilinen nedenlerle bizlere ulaşamıyor. Oysa yayın yönetmeni ile yapınız görüşmeden politik amaçla yayımlanmışlığı anlaşılıyor.

Bu konuda Fransa'da kurulan Kurt Enstitüsü'nün de çalışmalarının olduğunu duyuyoruz. Bu kuruma bağlı olarak mı çıkıyor, bilmiyoruz. Ayrı işi niçin ayrı ona da bilmiyoruz.

— Ayre'nin yayın yönetmeni - Zazacanın herhangi bir dilin lehcesini olmadığını, başlangıçta bir dil olduğunu öne sürüyor. Bu görüşe ilgili olarak ne söyleyebilirsiniz?

— Kişisel düşüncelerimden çok, bu konudaki görüşleri kısmen aktarabileceğim durumda olduğumu öncekkile belirtmemiyorum.

Zazaların kökeni ile ilgili üç ayrı görüş ieri sürülmektedir. Bunların hepsinin bilmisel kaygılarla ileri sürüldüğü konusunda endişeliyim.

Türkiye'de resmi çevrelerle bağlı olarak ieri sürülen görüşe göre, Zazalar Part Türklerinin bir devamıdır. 1930'larda Gunes-Dil teorisinin savunucularının ortaya attıkları, tüm insanlığın Türk soyundan türediği görüşü gereğince bir kısım "araştırmacı", Zazaların kökeni ile ilgili bu ilden tarih tarımı görüşünü savunmaya başladı. Ancak bugüne kadar ne Partların Türk oldukları ne de Zazaların Partlarından geldiklerine ilişkin tarafsız tarihçilerin üstünde birebirlikleri bir kanıt ieri sürülmemiştir. Gunes-Dil teorisinin tüm insanlığın Türk soyundan türediği ilişkin tarıf tezi bilmisel dayana klardan yoksun olduğundan, kaçınılmaz olarak, unutulup gitti, ancak bu tarif görüşünün Kurtlere ilişkin iddialarının buna rağmen zaman zaman piyasaya sürüldüğünü tanık oluyoruz.

İkinci bir görüş olarak 'Ayre'ın yayın yönetmeni tarafından ilk defa ortaya atıldığım sandığım, Zazaların ne Kurt, ne de Türk olduğu görüşüdür. Bu düşüncesini kısa bir söyleşi çerçevesinde açıklamak zorunda kaldığım için olacak her halde, bu görüşü doğrulayan hiçbir bilimsel kanıt ortaya koymuyor. Yazar ar-

rin Gorani koluna mensupturlar.

Ayre'nin yayın yönetmeni arkadaşım kendi görüşünü destekler mahiyyette adından söz ettigi bilim adamı Malmisanij'in konuya ilişkin okuduğum bir yazısının, bu görüşünü yansımadığını hatırlıyorum. Malmisanij'in Zazaların Kürt olduklarından ve Zazaların önemli bir kesiminin kendilerini "kurd" yani Kurt olarak adlandırdıklarından söz ettiğini hatırlıyorum.

— Zazalar daha çok hangi bölgelerde yaşaymaktadır, bu kesimin siyasi eğitimi ve toplumsal yaşamları ile ilgili bilgi verebilir misiniz?

— Zazaların Doğu Anadolu'nun dişinda bir başka bölgeye yaşadıklarına ilişkin bir kayda rastlamadım. Zazalar, Doğu Anadolu'da, Bingöl, Diyarbakır, Tunceli, Urfa, Erzincan, Muş, Bitlis ve Elazığ illerinde yoğunlaşmaktadır. Nüfus oranları, birlikte yaşadığı Kurmançlara nazaran, Bingöl ve Tunceli'nin dişinda düşüktür. Yerleşim alanlarını bölgenin nispeten engebeli alanları oluşturmaktadır. Bunun içen de daha çok hayvancılıkla uğraşmaktadır. Psikolojik özellikleri itibarıyla Kurmançlara nazaran daha katı ve mücadeleci dirler. Hayvancılıkla uğraşmaları nedeniyle farklı olarak ticari ilişkilerle daha yatkındırlar. Nispi sosyal geliliklerine rağmen okuma yazma eğilimi yüksektir.

Türkiye'de özellikle de bu bölge de ileri-gerici ayırımının göreli olduğunu inandığımızdan ve salt dinsel nedensel bir ayırım yapılmasına karşı olduğumdan, Alevi Zazalarla Sünni Zazalar arasında bu açıdan yapılan ayırmayı yanlış olduğunu inancındayım. Sonra, özellikle tarihî bir perspektifle bakıldığında bu ayırmayı kadar yanlış olduğu anlaşılmaktır.

Gözlemediğim bir özellik de Zazaların Kurt sorunu konusunda nispeten daha etkin göründükleridir. Son yüzünlük bölgelerde en önemli olayları olarak bilinen Koçgiri, Şeyh Sait ve Dersim ayaklanmalarında Zazaların öncülük ettiğini okuyoruz. Şeyh Zait ve Seit Rıza Zazadır. Yine, Türkiye'deki Kurtlerin orta kuşak aydınları arasında da bu kesimden unsurların daha etkin olduğunu görüyoruz. Örneğin; Kürdistan Demokrat Partisi'nin kurucusu Faik Bucak ve bu partinin ondan sonra gelen Genel Sekreteri Sait Elçi Zazadır, yine Türkiye'de Kürdistan Partisi'nin kurucusu ve Genel Sekreteri Dr. Şivan (Sait Kırmızıtoprak) ile son kuşak aydınlarından Necmettin Büyükkaya da Zazadır. □

AHMET ZEKİ OKÇUOĞLU

kada bu konuda bilim adamlarının bir anlaşmaya varamadıklarını, görüşünün de bir varsayımlı olduğunu ifade ediyor.

Zazaların kökeni ile ilgili en kayda değer araştırmaları Batılı ortalıktılardan çalışmaları oluşturmakadır.

Batılı tarihçilerin Kurtlerle ilgili inceleme çerçevesinde bu konunun da araştırma konusu yapıldığını görüyoruz. Bu konuda en kapsamlı bilgileri ünlü tarihçi Minorski ortaya koydu. Minorski Kurt dilinin bir lehçesi olarak kabul ettiği Zazacanın da bu dilin diğer lehçeleri gibi, dilin ortak karakteristiklerine sahip olduğunu kabul etmektedir. Minorski'ye göre, dilin bu ortak karakteristikleri, Kurtlerin yayılmışından ve dağılmasından çok önce olmuştur. Kurt dilini oluşturan lehçelerin oluşması ve gösterdikleri farklılıklar ise bu topluluğun yayıldığı (Doğu Anadolu, Yukarı Mezopotamyası, Batı İran) bölgelerinde kenderlerinden önce yerlesik bulunan değişik etnik unsurlarla kaynaşmalarının bir sonucu olduğu savunulmaktadır. Minorski'ye göre Kurt kültür örtüsü altında birçok eski uygurlıkların kültürleri yatkınlıkta. Bu görüşler başta Nikitin olmak üzere birçok bilim adamı tarafından da paylaşılmaktadır.

Kurt dilindeki lehçe farklılıklarının üzerinde bulundurularak, ilk sınıflamanın "Şerefname"de yapıldığını görüyoruz. Kitabın yazarı, Kurtleri; Kurmançlar, Lurlar, Soranlar ve Göranlar olmak üzere dört ana grubu ayırmaktadır. Başta Minorski olmak üzere birçok bilim adamının da bu ayırmaya bağlılığını görüyoruz. Minorski'ye göre Zazalar, Avramiler ve daha başkaları ile birlikte Kurtle-

E L È F B A

A a asmi, adırsan, arwəş, axür, aw
B b besila, bar, biz, betal, belengaz
C c camerd, carut, ciwən, citər, cendeg
Q q çile, çorsme, çéver, çim, çilk
D d dihir, dəs, dest, dar, deyn
E e emser, evleg, Ezan, erimayis, ewro
È è éwan, è, ère, këber, cér
F f Fexri, fiqare, firaq, fina, fetisyayış
G g goz, ga, gawan, gëz, gilgil
X x xoz, xort, xele, xebetiyyat, Xarpət
H h hingmən, Hayig, hewr, hezar, her
H h hewt, hest, Hemit, hir, her
I i ingur, imbaz, inclor, imbiryan, inaser
İ i İsmet, ini, ina, bir, qir
J j Jede, ju, jew, jini, jey
Q q qol, qıréngle, qümqümük, qılçix, qırp
K k kas, kerg, kardi, kütik, kendal
L l legleg, ling, laj, laj, levre
M m mil, meyman, merdim, miyane, mey
N n nan, nezdı, nerm, nime, neqra
O o omartış, awca, endər, over, ostor
P p por, pardim, payız, pirpar, pisinq
R r roşn, roz, ro, ray, resen
S s sere, sersey, sew, sewl, sima
Ş ş şar, sew, sewgewik, sima, sermi
T t telli, tun, tenya, tahda, taşdere
U u usar, ingur, dun, meymun, belu
Ü ü Qüli, gül, qül, qümqümük, qüt
W w wiye, wiyyat, wel, welat, wesar
V v vas, veysan, vilik, veng, velg
Y y yew, yewna, yemno, miyane, seyd
Z z zaf, zama, zebəş, zimistan, zelal
À à ãr, bëär, mecmuà, siât, àsir
È è èrd, Emər, èyni, èzan, èşir

AYRE

P E S E R O K E Amor: 14
Z I W A N I Payizo Peyen 1987

OM AYRE

AYRE är en språktidskrift som tar upp språket dimiliska. Det är den första och enda språktidskrift som publiceras om och på dimiliska. Tidskriftens ändamål är att samla och publicera språkets folkloristiska värden, identifiera och standardisera språket.

Dimiliska är ett okänt språk som talas av nästan tre miljoner människor i Kurdistan, dvs östra Turkiet. Men det finns fortfarande en diskussion om språkets identitet. Å ena sidan kallar man det en dialekt av kurdiska, å andra sidan ett självständigt språk.

AYRE's åsikt är att det finns stora skillnader mellan dimiliska och kurdiska. Därför är det möjligt att avgöra om dimiliska är självständigt språk, alltså ett språk som tillhör den iranska grenen i indoeuropeiska språkfamiljen. Men ännu är det för tidigt att vara säker på detta. Innan man avgör detta behöver man fler skriftliga verk, tror vi.

ABOUT AYRE

AYRE is a language journal covering the language of Dimilish. It is the first and only language journal published in and about Dimilish. The purpose of the journal is to collect and publish the folkloristic values of the language and to standardize it.

Dimilish is an undkown language spoken by nearly 3 millions of people in Kurdistan, in eastern Turkey. One still discusses the origin of the language. On the one hand it is considered a Kurdish dialect, on the other hand, an independent language.

AYRE's opinion is that there are great differences between Dimilish and Kurdish. Therefore it is possible to decide that Dimilish is an independent language, thus, a language belonging to the Iranian branch of the Indo-European language tree. But, it is still to early to be quite certain about this. Before a final conclusion, one needs more written proof, we think.